

انقلاب اسلامی در اردبیل

سرشناسه:	ایزدی، رجب، ۱۳۴۹-
عنوان و نام پدیدآور:	انقلاب اسلام در اردبیل / مؤلفان رجب ایزدی، رحیم نیکبخت.
مشخصات نشر:	تهران: مؤسسه فرهنگی هنری و انتشارات مرکز اسناد انقلاب اسلامی، ۱۳۹۹.
مشخصات ظاهری:	۶۳۶ ص
فروست:	مؤسسه فرهنگی هنری و انتشارات مرکز اسناد انقلاب اسلامی؛ ۱۱۵۷: تاریخ منطقه‌ای انقلاب اسلامی ایران؛ ۴۱
شابک:	۱-۰۰۷-۲۷۱-۶۲۲-۷۸
وضعیت فهرست نویسی:	فیا.
یادداشت:	کتابنامه: ص. ۵۶۹.
موضوع:	ایران-- تاریخ-- انقلاب اسلامی، ۱۳۵۷- اردبیل
موضوع:	Iran-- History-- Islamic Revolution, 1979-- Ardabil
موضوع:	اردبیل-- تاریخ
موضوع:	Ardabil (Iran)-- History
شناسه افزوده:	نیکبخت، رحیم، ۱۳۵۰-
شناسه افزوده:	مؤسسه فرهنگی هنری و انتشارات مرکز اسناد انقلاب اسلامی
رده‌بندی کنگره:	DSR ۱۵۶۰
رده‌بندی دیویی:	۹۵۵/۳۱۲
شماره کتابشناسی ملی:	۷۳۰۹۶۴۹

مؤسسه علمی و فرهنگی و انتشارات

عنوان: انقلاب اسلامی در اردبیل

مؤلفان: دکتر رجب بنی‌اسدی، رحیم نیکبخت

نوبت چاپ: اول، تهران ۱۳۸۹

شمارگان: ۱۰۰۰ قیمت: ۷۰۰۰ تومان

حروفچینی و لیتوگرافی: مؤسسه فرهنگی هنری و انتشارات مرکز اسناد انقلاب اسلامی

چاپ و صحافی: چاپخانه مرکز اسناد انقلاب اسلامی

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۲۷۱-۰۰۷-۱

ISBN 978-622-271-007-1

کلیه حقوق این اثر برای ناشر محفوظ است.

نشانی: تهران، خیابان شریعتی، نرسیده به میدان قدس، روبه‌روی پمپ بنزین اسدی، پلاک ۱۹۵۴،

مرکز اسناد انقلاب اسلامی. صندوق پستی ۱۹۳۹۵/۳۸۹۶ تلفن: ۲۲۲۱۱۱۹۴ تلفکس: ۲۲۲۱۱۱۷۴

www.irdc.ir

ارزیابان: آرمان فروهی، مهدی سعادت، علی کردی، اکبر اشرفی

فهرست مطالب

مقدمه	۱۵
پیشگفتار	۱۷

فصل اول:

اردبیل از ادوار کهن تا جنبش مشروطه	۲۵
ظهور شیخ صفی‌الدین اردبیلی	۳۷
حکومت مذهبی در اردبیل	۴۰
بنیان‌گذاری سلسله‌ی صفویه	۴۱
اردبیل پس از صفویه	۴۷
محرم در اردبیل	۵۰
حوزه‌های علمیه‌ی اردبیل	۵۲

فصل دوم:

از انقلاب مشروطه تا سقوط رضاشاه	۵۷
نقش آذربایجان در انقلاب مشروطه	۵۹
مشروطه‌خواهی و کش و قوس آن در اردبیل	۶۰
اعدام ملا امام‌وردی مشکینی	۶۸
قتل بزرگان شهر توسط مجاهدان قفقازی	۷۳

- ۷۵ عزیمت ستارخان به اردبیل
- ۷۶ محاصره‌ی اردبیل
- ۷۸ غارت اردبیل
- ۸۳ ورود قشون روس به آذربایجان
- ۸۴ بازتاب اخبار تاراج اردبیل
- ۸۵ اعزام اردوی دولتی به اردبیل
- ۸۸ سرکوبی عشایر متمرّد
- ۹۱ نقض حاکمیت ملی
- ۹۶ اعتراضات علما و مردم
- ۹۹ توطئه‌ی جدید روس‌ها در آذربایجان
- ۱۰۶ قحطی و خشکسالی
- ۱۰۹ ارتش عثمانی در اردبیل
- ۱۱۲ انقلاب بلشویکی در روسیه
- ۱۱۵ ظهور رضاخان
- ۱۲۳ میرزا علی اکبر مجتهد
- ۱۳۴ آیت‌الله العظمی سید یونس اردبیلی
- ۱۳۸ شرکت در قیام مسجد گوهرشاد
- ۱۴۰ مبارزه با عوامل کمونیستی در آذربایجان
- ۱۴۱ حمایت از خواست‌های آیت‌الله العظمی قمی
- ۱۴۲ بازگشت به مشهد و ساماندهی هیئت‌های مذهبی

فصل سوم:

- ۴۵ از سقوط رضاشاه تا سقوط فرقه‌ی دموکرات
- ۴۷ سوم شهریور ۱۳۲۰ و اشغال اردبیل
- ۵۳ پیامدهای اشغال آذربایجان
- ۵۹ تأسیس حزب توده

۱۷۳.....	خیزش‌های مسلحانه‌ی حزب توده.....
۱۸۵.....	فرقه‌ی دموکرات آذربایجان و اردبیل.....
۱۹۵.....	خیزش مسلحانه و حمایت بیگانگان.....
۲۰۱.....	سقوط اردبیل.....
۲۰۴.....	اردبیل در دوران تسلط فرقه‌ی دموکرات.....
۲۰۹.....	مبارزه‌ی شاهسون‌ها با فرقه‌ی دموکرات.....
۲۱۲.....	سقوط با فرقه‌ی دموکرات.....

فصل چهارم

۲۱۷.....	اردبیل از سقوط فرقه تا شروع نهضت اسلامی.....
۲۱۹.....	اردبیل پس از فرقه دموکرات.....
۲۱۹.....	انتخابات اردبیل.....
۲۲۲.....	علمای اردبیل در عرصه‌ی اجتماع.....
۲۲۳.....	تشکیل هیئت مروج اسلام.....
۲۲۶.....	تبلیغات مذهبی در اردبیل.....
۲۲۷.....	تحریکات مرزی شوروی.....
۲۲۹.....	فعالیت‌های مخفی بقایای فرقه‌ی کمونیستی دموکرات.....
۲۳۲.....	مهاجرت از اردبیل.....
۲۳۴.....	اردبیل در ملی‌شدن صنعت نفت.....
۲۳۶.....	اعزام شیخ غلامرضا فیروزیان به اردبیل.....
۲۳۷.....	فعالیت فدائیان اسلام.....
۲۳۸.....	سازمان ملی بانوان اردبیل.....
۲۴۰.....	مخالفت علما و رجال با تشکیل حزب زحمتکشان در اردبیل.....
۲۴۲.....	انتخابات دوره‌ی هفدهم مجلس شورای ملی.....
۲۴۳.....	واقعه‌ی سی تیر ۱۳۳۱.....
۲۴۴.....	اختلافات انجمن شهر و فرماندار.....

- ۲۴۵ اعتصاب کارمندان دوایر دولتی
- ۲۴۶ رفراندوم و کودتای ۲۸ مرداد
- ۲۴۹ فعالیت احزاب ملیون و مردم در اردبیل
- ۲۵۰ تخریب مسجد سرچشمه
- ۲۵۴ مراسم ترحیم دکتر خانعلی
- ۲۵۵ اصلاحات ارضی

فصل پنجم:

- ۲۵۹ اردبیل از شروع نهضت اسلامی تا تبعید امام خمینی (ره)
- ۲۶۱ شروع نهضت اسلامی در اردبیل
- ۲۶۳ اعلامی‌های استان‌های ایالتی و ولایتی
- ۲۶۹ انقلاب سفید
- ۲۷۲ حمله به مدرسه‌ی بصیری قم
- ۲۷۷ دستگیری امام (ره) و حضور علما در تلگراف‌خانه
- ۲۸۰ ادامه‌ی مبارزات اسلامی در اردبیل
- ۲۸۲ مهاجرت علما به تهران
- ۲۸۴ انتخابات دوره‌ی بیست‌ویکم مجلس
- ۳۰۰ آزادی امام خمینی (ره)
- ۳۰۲ بازتاب تبعید امام خمینی در اردبیل

فصل ششم:

- ۳۰۷ نهضت اسلامی در اردبیل در ایام تبعید امام خمینی (ره)
- ۳۰۹ فشار ساواک علیه علمای مبارز
- ۳۱۱ مهاجرت آیت‌الله موسوی اردبیلی به تهران
- ۳۱۴ احیای حوزه‌ی علمیه‌ی اردبیل
- ۳۱۷ تلاش ساواک برای اختلاف‌افکنی بین علما

۳۱۹.....	طرح گسترده‌ی مرجعیت امام خمینی (ره)
۳۲۲.....	مکاتبه با امام خمینی (ره)
۳۲۴.....	علمای مبارز اردبیل در ایام تبعید امام خمینی (ره)
۳۴۴.....	شخصیت‌های انقلابی در اردبیل
۳۵۰.....	تبعیدی‌های نهضت امام در منطقه‌ی اردبیل
۳۵۱.....	تمهیدات ماه محرم
۳۵۳.....	اخراج ایرانیان از عراق
۳۵۴.....	۲۵۰۰ ساله‌ی شاهنشاهی
۳۵۷.....	رحمت آیت‌الله یونس اردبیلی
۳۵۸.....	تکاپوهای فرهنگی اجتماعی
۳۶۸.....	بچه‌های قانون
۳۷۰.....	مبارزه با بهائیت

فصل هفتم:

۳۷۵.....	اوج‌گیری نهضت اسلامی از شهادت حاج آقا مصطفی تا رمضان ۱۳۵۷
۳۷۷.....	حلقه‌های ارتباطی قم و اردبیل
۳۷۹.....	کانون‌های انقلاب در اردبیل
۳۸۲.....	اوج‌گیری نهضت اسلامی در اردبیل
۳۸۶.....	انتشار مقاله‌ی اهانت‌آمیز
۳۸۸.....	طرح نام امام خمینی (ره) در شعارهای مردمی
۳۸۹.....	چهل‌م شهدای قیام ۱۹ دی
۳۹۱.....	چهل‌م شهدای قیام ۲۹ بهمن تبریز
۴۰۱.....	چهل‌م شهدای قیام یزد و جهرم و اهواز
۴۰۵.....	سالگرد قیام ۱۵ خرداد
۴۰۹.....	نیمه‌ی شعبان سال ۱۳۵۷

فصل هشتم:

۴۱۳.....	دوران انقلاب اسلامی.....
۴۱۵.....	تابستان گرم انقلاب اردبیل.....
۴۱۹.....	گسترش انقلاب در ماه مبارک رمضان.....
۴۲۵.....	شب‌های قدر انقلاب.....
۴۲۸.....	شهادت بهروز یحوی.....
۴۳۱.....	دستگیری آیت‌الله مسائلی.....
۴۳۳.....	عید فطر.....
۴۳۶.....	هجرت امام خمینی به فرانسه.....
۴۳۹.....	دانش آوران و فرهنگیان در صحنه‌های انقلاب.....
۴۴۷.....	شب‌های قدر و آستانه‌ی محرم.....
۴۵۲.....	ضرب و شتم آیت‌الله مروج.....
۴۵۹.....	محرم، ماه سرنوشت.....
۴۶۹.....	قافله‌ی ایثار.....
۴۷۱.....	خلع شاه از سلطنت.....
۴۷۳.....	نهم دی ماه اردبیل.....
۴۷۵.....	نیارق و تظاهرات خونین ۱۸ دی ماه.....
۴۷۹.....	کمیته‌ی حمایت از اعتصابات.....
۴۸۱.....	تظاهرات پزشکان در اردبیل.....
۴۸۱.....	چهره‌های شاخص و مبارز نهضت امام در منطقه‌ی اردبیل.....
۴۸۲.....	تظاهرات و قطعنامه‌ی اربعین.....
۴۸۵.....	بازگشت حضرت امام به کشور و استقبال از ایشان.....
۴۸۹.....	همراهی ارتش با انقلابیون.....
۴۹۰.....	۲۳ بهمن خونین اردبیل.....
۴۹۲.....	پیروزی و تثبیت انقلاب در اردبیل.....

مقدمه

پیروزی انقلاب اسلامی ایران در دوره‌ی معاصر و عصر بسط و توسعه‌ی سکولاریسم برای جهانیان حیرت‌آور بود. در این انقلاب بزرگ، ملتی با دستانی خالی و بدون کمترین پشتیبانی از ناحیه‌ی قدرت‌های بیرونی و تنها با اتکاء به خداوند متعال و با بهره‌گیری از آموزه‌های اسلام توانست حکومت اسد شاهنشاهی را با وجود حمایت‌های همه‌جانبه قدرت‌های استکباری سرنگون کرده، فصلی جدید در زندگی مردم مسلمان ایران آغاز نماید. انقلاب اسلامی ایران، که منجر به تحولات سیاسی و اجتماعی بسیاری در سطح جهان شد، ریشه در گذشته‌ی تاریخی و حرکت‌های عدالت‌خواهانه‌ی مردم ایران در مقاطع مختلف دارد و تکاپوهای تاریخی ملت مسلمان ایران از جمله نهضت تنباکو، انقلاب مشروطه، نهضت ملی‌شدن صنعت نفت و قیام پانزده خرداد ۱۳۴۲ در فراتر پی‌روزی این انقلاب نقش داشته‌اند. این انقلاب، حرکتی همگانی در تمام نقاط کشور بود که با مشارکت اقشار گوناگون جامعه‌ی ایران به رهبری امام خمینی (ره) به پیروزی رسید.

در طول تاریخ، دین سهمی تعیین‌کننده در جامعه‌ی ایران داشته و نقش محوری آن در تحولات مختلف برجسته بوده است. اسلام یکی از مؤلفه‌های هویتی ایرانیان در سراسر دوران اسلامی بوده و کارکردهای جامعه، حکومت و اقتصاد ایرانی بر اساس ارتباط متقابل با مبانی و کارکردهای دینی و مذهبی وجه ممتاز به خود می‌گرفته است. وفاقی که ارزش‌ها و هنجارهای دینی در جامعه‌ی ایرانی ایجاد می‌کرد، هنگامی که با طرح تازه‌ی رهبر کبیر انقلاب اسلامی حضرت امام خمینی در خصوص حکومت و جایگاه و کارکرد آن در عصر

جدید همراه شد، افق جدیدی را پیش روی جامعه باز کرد و زمینه را برای تکوین انقلاب اسلامی فراهم نمود.

بی تردید فهم انقلاب اسلامی و تلاش برای حفظ آرمان‌ها و تحقق اهداف آن نیازمند فهم چرایی و چگونگی تحقق آن است. فهم این مهم نیز نیازمند شناخت روند مبارزاتی مردم سهیم در این مسیر است تا امکان شناخت و استمرار این آرمان‌ها در ابعاد ملی و محلی فراهم آید. اردبیل از جمله کانون‌های مهم و تأثیرگذار انقلاب اسلامی ایران بوده است. در این پژوهش تلاش شده است تا انقلاب اسلامی در اردبیل از دریچه‌ی اسناد، مدارک و مصاحبه با افراد فعال محلی در سال‌های منتهی به انقلاب اسلامی مورد بررسی قرار گیرد.

در این کتاب، فرایند شکل‌گیری، پیروزی و تثبیت انقلاب اسلامی در شهر اردبیل بررسی شده است به امید بی‌رود برای علاقه‌مندان مطالعات انقلاب اسلامی سودمند واقع شود. در پایان ضمن تشکر از نویسندگان کتاب، از همکاران محترم در مؤسسه‌ی فرهنگی هنری قدردانی می‌شود.

مرکز اسناد انقلاب اسلامی